»Delajte vse, kar vam rečejo, po njihovih delih pa se ne ravnajte«

Jan Dominik Bogataj, Anja Božič (prevedla in uredila): *Enej Silvij Piccolomini. Pij II.: zgodnji humanistični spisi in zapisi o slovenskem ozemlju*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2024. 307 strani.

ENEJ SILVIJ PICCOLOMINI
PIJ II.

Zgodnji humanistični spisi in zapisi o slovenskem ozemlju

Prevedla in uredila Jan Dominik Bogataj in Anja Božič

Delo dveh mlajših slovenskih strokovnjakov – klasičnega filologa in teologa Jana Dominika Bogataja ter klasične filologinje Anje Božič, ki ga je Celjska Mohorjeva družba konec preteklega leta poslala med bralce, je barvit portret Pija II. – največjega literata med papeži in največjega papeža med literati, kričeče barve zanj pa je s svojimi deli priskrbel kar portretiranec sam.

Knjiga je razdeljena na tri vsebinske sklope: *E. S. Piccolomini kot radoživ renesančni literat*, *E. S. Piccolomini (Pij II.) in slovenski prostor* ter *Listine*, ki prinaša objavo pomembnejših Piccolominijevih škofovskih in zlasti papeških listin, vezanih na naš prostor.

Najobsežnejši in najbolj pester je zagotovo prvi del, ki poleg biografsko-bibliografskega pregleda Piccolominijevega življenja in dela vsebuje tudi objave šestih Piccolominijevih besedil – dveh dramskih tekstov in štirih »pisem«, med katerimi najdemo dve »razpravi« (razmišljanji), ki jih med pisma uvršča zunanja forma (nagovor).

Zlasti dragocen in zanimiv je biografski del, ki z uporabo raznovrstnih virov in literature bralcu predstavi zanimivo in vse prej kot premočrtno življenjsko in karierno pot radoživega, sposobnega in premetenega mladeniča iz toskanskega Corsignana, ki se je po študiju prava v Sieni, kakor številni njegovi vrstniki, udinjal pri cerkvenih in posvetnih imenitnikih ter pridobival dragocene izkušnje, s svojimi delodajalci pa je poleg nazorov in idealov delil tudi eksistenčne skrbi. Položaj teh najetih uradnikov (pisarjev, tajnikov ali vodij pisarn) lahko primerjamo s položajem mladeničev, ki so stopali v vojaško službo svojih gospodarjev, pri čemer so prvi »prodajali« svoj intelekt, drugi pa svoje orožje, opremo in vojaško usposobljenost. »Zvestoba« obojih je bila slej ko prej zelo nestanovitna in odvisna od trenutnih tržnih razmer oziroma ambicij. Tudi Enej je v tem obdobju zamenjal kar nekaj služb (pri kardinalu Capranicu, freisinškem škofu Nikodemu, kardinalu Albergatiju), ki so segale od tajniških vse do diplomatskih zadolžitev, prelomno pa je bilo njegovo službovanje pri cesarju Frideriku III. v 40. letih 15. stoletja. Vseskozi je ostajal zvest tudi literarnemu (po)ustvarjanju, ki ga predstavlja kot talentiranega, izobraženega in spretnega pisca z vse prej kot dolgočasnim naborom tém, ki jih je črpal iz svojega razgibanega življenja. Začetno obdobje v cesarski službi je bilo za Eneja obenem tudi pisateljsko najplodnejše – tedaj so nastali njegovi teksti

O bedi dvorjanov, *Hrizida* ter *O dveh zaljubljencih*, ki so mu, ko je moral z vstopom med duhovništvo radikalno opraviti s svojim dotedanjim življenjem načitanega bonvivana, razumljivo kratili spanec.

Da je ob radikalnem prelomu s prejšnjim življenjem, kar duhovniško posvečenje vsekakor je, skušal kar najbolj elegantno opraviti s svojimi »mladostnimi zablodami«, je razumljivo, saj se je vse življenje zelo dobro zavedal, da s svojim značajem in težavami s celibatom ni ravno kleriški »material«, a nekoliko zapoznela »žrtev« (pri 42 letih!) je bila vredna in potrebna, saj si je z njo odprl karierno pot v vrh vesoljne Cerkve, po drugi strani pa s spreminjanjem svojih stališč in samozatajevanjem nikoli ni imel težav – ko je imel od tega korist, je zagovarjal koncil, ko ne, je bil bolj za papeža, po potrebi je sodeloval tudi s kakim protipapežem (Feliks V.), se vse življenje sukal na različnih »dvorih«, a je ob tem očitno vseskozi neznosno trpel (če verjamemo njegovi »bedi dvorjanov«). Vmes je bil predvsem najemnik – za naročnike je (dobro in uspešno) opravljal delo, za katero je bil plačan, pa čeprav je »moral« kdaj službeno oblatiti kakega zoprnika – v primeru cesarja Friderika III. kar celo rodbino Celjskih.

Piccolomini je bil zelo sposoben otrok svojega časa, ki je premogel številne talente, obenem pa tudi nezgrešljiv dar za ustvarjanje in izrabljanje priložnosti. »Doma« je bil tako v posvetni (administrativni in literarni) kakor tudi v cerkveni sferi, kjer mu je v spletu sposobnosti in ugodnih okoliščin uspel meteorski vzpon, spotoma pa je naredil tudi kaj dobrega (ustanovitev ljubljanske škofije). Pestro in zanimivo življenje velikega človeka torej, ki nam je s pričujočo knjigo nekoliko bližje. Hkrati pa vpogled v razmišljanje in čustvovanje nekakšnega »praevropejca« z vsemi odtenki in predsodki ter široko pahljačo interesov od kupljive ljubezni do resnega študija geografije in zgodovine ter cerkvene politike na najvišji ravni. Kot je rekel že Terencij: »Človek sem, nič človeškega mi ni tuje.«

Aleksander Žižek